

ONTHAALoudERS

Sylvia Sroka
06/04/2005

Inleiding

In de huidige samenleving doen steeds meer mensen een beroep op onthaalouders om hun professionele leven te kunnen combineren met een gezinsleven en daarbij ook nog wat vrije tijd over te houden. De nood aan onthaalouders is nog nooit zo groot geweest. Paradoxaal genoeg dreigde er de voorbije jaren een groot tekort aan kinderopvang te ontstaan.

De reden daarvoor dient niet ver gezocht te worden. Onthaalouders bevonden zich immers lange tijd in een financieel onzekere toestand, bij gebrek aan een erkend statuut. Vroeger meldden zich als onthaalmoeder vooral vrouwen die vooraf geen beroepsactiviteit hadden verricht en zich ook niet ter beschikking van de arbeidsmarkt wensten te stellen. Deze groep huisvrouwen nam echter jaar na jaar af. Nieuwe kandidaat-opvangouders uit andere groepen (buiten deze van de huisvrouwen) haakten op hun beurt dikwijls af, precies omwille van de lage financiële vergoeding en het gebrek aan sociale zekerheidsrechten.

Om enerzijds bestaande opvanggezinnen blijvend te motiveren en anderzijds, nieuwe opvanggezinnen aan te trekken, was dus minstens een aangepast statuut nodig. Hiermee werd in 2000 een aanvang genomen.

Totstandkoming van de huidige regeling

Op 12 april 2000 lanceerde de toenmalige minister van Sociale Zaken en Pensioenen Frank Vandebroucke het voorstel om aan de ruim 10.000 erkende onthaalmoeders in België binnen afzienbare tijd een sociaal statuut te geven. Erkende onthaalmoeders zijn in Vlaanderen diegenen die zijn aangesloten bij een door Kind en Gezin erkende en gesubsidieerde dienst voor opvanggezinnen.

In 2001 werd rond dit voorstel overleg gevoerd tussen de verschillende betrokken federale ministers en de bevoegde gemeenschapsministers en werd een principeakkoord bereikt om een sociale bescherming te bieden aan de erkende en gesubsidieerde opvanggezinnen. Het voorstel gaat er van uit dat alle erkende en gesubsidieerde opvanggezinnen recht hebben op een sociale bescherming. Dit betekende dat daarvoor sociale bijdragen zouden dienen betaald worden.

Op 15 oktober 2001 keurde de interministeriële conferentie het voorstel van minister Frank Vandebroucke goed om onthaalmoeders een sociale bescherming als "virtuele werknemer" te bezorgen.

De uitwerking van het akkoord liet echter op zich wachten. Op 12 juni 2002 gaf de Nationale Arbeidsraad een gematigd positief advies over het voorstel. De Raad meende dat het voorstel alleen kon aanvaard worden onder uitdrukkelijke voorwaarde dat het ging om een overgangsmaatregel en op voorwaarde dat er een passend financieringssysteem zou uitgewerkt worden om de kost ervan te dekken. Uiteindelijk resulteerde het voorstel in verschillende Koninklijke Besluiten van maart 2003¹, en trad het nieuwe statuut voor onthaalouders in werking op 1 april 2003.

¹ Koninklijk Besluit van 18 maart 2003 tot aanvulling van het koninklijk besluit van 28 november 1969 tot uitvoering van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders en tot vaststelling van bijzondere bepalingen betreffende de schadeloosstelling van de arbeidsongevallen en de beroepsziekten ten gunste van de onthaalouders, *B.S.* 27 maart 2003; Koninklijk Besluit van 26 maart 2003 tot uitvoering van artikel 7 §1, derde lid, q, van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, betreffende de onthaalouders, *B.S.* 8 april 2003.

Wat houdt het statuut nu precies in?

Het huidige statuut geeft de erkende en gesubsidieerde onthaalouders recht op pensioen, geneeskundige verzorging, een vergoeding bij arbeidsongeschiktheid, arbeidsongevallen en beroepsziekten en kinderbijslag (met inbegrip van de geboortepremie). Het betreft geen volledig werknemersstatuut, doch een sociale dekking voor bepaalde sociale risico's, in eigen naam van de onthaalouder.

Onthaalouders blijven nog steeds werken op basis van een onkostenvergoeding, die bepaald wordt per kind, per dag. Omdat ze in de regel geen arbeidsovereenkomst hebben en dus geen effectief gewerkte dagen kunnen voorleggen, kunnen zij onder de huidige regeling geen aanspraak maken op werkloosheidsuitkeringen als ze hun werk verliezen. Om dat probleem toch gedeeltelijk te verhelpen, werd een inkomensvervangende tegemoetkoming voorzien opdat de vergoeding voor onthaalouders minder zou schommelen dan de vroegere kostenvergoeding. Die vergoeding wordt uitgekeerd voor de dagen dat de onthaalouder door omstandigheden buiten zijn wil, minder kindjes onderbrengt dan de volledige capaciteit. Het gaat hier bijvoorbeeld over de situatie dat een kind niet naar de onthaalouder wordt gebracht omdat één van de ouders vakantie heeft en zelf voor het kindje zorgt, of om dagen waarop het kindje ziek is. Soms is het voor onthaalouders verboden om kinderen op te vangen, bijvoorbeeld wanneer één van de eigen huisgenoten een besmettelijke ziekte heeft. Ook deze situatie wordt hier bedoeld. Wanneer de onthaalmoeder geen kinderen opvangt omdat ze ziek is of in de periode dat ze zelf van moederschapsbescherming geniet, wordt de inkomensvervangende tegemoetkoming niet uitgekeerd. Bovendien heeft de onthaalouder ook geen recht op die tegemoetkoming wanneer hij of zij bijvoorbeeld een vervangingsinkomen geniet, of loon ontvangt uit een andere activiteit. Het Koninklijk Besluit bepaalt de precieze voorwaarden en berekeningswijze.

De erkende en gesubsidieerde onthaalouders hebben verder evenmin recht op vakantiegeld, aangezien ze geen loon maar een onkostenvergoeding ontvangen.

De onthaalmoeders betalen zelf de werknemersbijdragen. De gemeenschappen die de voorwaarden voor erkenning en subsidiëring bepalen staan in voor de betaling van de werkgeversbijdragen. Onthaalouders die deeltijds werken of maar een erkenning hebben voor twee kindjes of minder kunnen geen sociale bescherming opbouwen, aangezien zij een te lage kostenvergoeding ontvangen. Er wordt steeds uitgegaan van de maximale opvangcapaciteit van vier kindjes per onthaalouder.

Een eerste evaluatie

De onkostenvergoeding die onthaalouders ontvangen, wordt fiscaal niet belast. De inkomensvervangende tegemoetkoming daarentegen wel. Dat heeft tot gevolg dat het toekennen van die vervangingsvergoeding in sommige gevallen een invloed heeft op het gezinsinkomen en er bijvoorbeeld toe kan leiden dat de werkloze partner van de onthaalouder, met het statuut van gezinshoofd, dit statuut verliest. Hetzelfde geldt voor iemand die met een invalide gezinshoofd gehuwd is. Hiervoor zal nog een oplossing dienen gezocht te worden. In de praktijk blijkt trouwens dat er omtrent deze inkomensvervangende tegemoetkoming duidelijk problemen opduiken, zowel wat de concrete berekening van die vergoeding betreft als wat de uitbetaling van die vergoeding betreft. Blijkbaar bestaan er nu reeds aanzienlijke achterstallen bij het uitbetalen van deze vergoedingen.

Bovendien is het statuut niet voor iedereen een stap in de goede richting. De weduwen die onthaalmoeder zijn, zien zich geconfronteerd met het feit dat hun eventuele uitkering niet cumuleerbaar is met hun vervangingsinkomen. Hetzelfde geldt voor personen die loopbaanonderbreking hebben genomen.

Daarnaast is het statuut minder aantrekkelijk voor 55-plussers : zij kunnen geen pensioenrechten meer opbouwen en halen dus nog amper voordeel uit het systeem.

Het sociaal statuut maakte bovendien evenmin komaf met de juridische onzekerheid waarin diensten, waarbij erkende onthaalouders aangesloten zijn, zich vandaag bevinden. Nog altijd worden deze diensten door de arbeidsrechtbanken veroordeeld tot het betalen van "loon". Deze juridische en als gevolg daarvan financiële onzekerheid over de vraag of onthaalouders nu als zelfstandigen dan wel als werknemers dienen beschouwd te worden, is onhoudbaar. Het is inderdaad zo dat bepaalde elementen in de werkorganisatie van erkende onthaalouders wijzen op een activiteit als zelfstandige, terwijl andere elementen wijzen op een activiteit als werknemer. Het statuut dat door de regering in het leven werd geroepen schept hierover geen duidelijkheid : het betreft noch een werknemersstatuut, noch een zelfstandigenstatuut, noch een vrijwilligersstatuut. De Nationale Arbeidsraad meende daarom reeds in 2002 dat het specifieke statuut voor onthaalouders enkel kon goedgekeurd worden als overgangsmaatregel, in afwachting van een beter juridisch statuut². Om die reden vroeg de Nationale Arbeidsraad dat het statuut na een aantal jaren zou geëvalueerd worden, om op termijn tot een passender oplossing te komen.

Wat na de overgangsmaatregel?

Uit verschillende gesprekken is intussen duidelijk geworden dat de werknemersorganisaties voorstander zijn van een werknemersstatuut op termijn, zodat onthaalouders naast een sociaalrechtelijke ook een arbeidsrechtelijke bescherming hebben. De arbeidsrechtbanken lijken ook die richting uit te gaan. Een volledig werknemersstatuut is voorlopig echter niet haalbaar omwille van budgettaire redenen, en omwille van het feit dat eerst het juiste werkverband tussen onthaalouder en de diensten dient te worden uitgeklaard. De werkgeversorganisaties besluiten dat de overgangsmaatregel zo kort mogelijk dient te zijn, en menen dat slechts na evaluatie van het huidige statuut een definitief standpunt kan ingenomen worden over het definitief toe te kennen statuut.

We kunnen er niet omheen dat een duidelijk statuut een voorwaarde is voor het behoud van de sector, daarbij in het midden gelaten of het nu een zelfstandigen- dan wel een werknemersstatuut moet betreffen. Een werknemersstatuut heeft het voordeel dat het makkelijker is voor mensen met een lager inkomen om te starten als onthaalmoeder, hetgeen immers toch wel een investering vraagt. Als werknemer bij een dienst zou een onthaalmoeder ook meer garanties hebben voor haar inkomen. Aan de andere kant kan niet ontkend worden dat de job van onthaalmoeder toch ook wel heel wat kenmerken van een zelfstandigenstatuut heeft.

Besluit

De keuze om andermans kinderen in het eigen huis op te vangen is een bewuste keuze, en een evolutie naar professionalisering van de job is duidelijk aanwezig. Het gaat niet langer om een bijverdienste (in het zwart) maar om een volwaardig beroep. Om die reden wordt de laatste tijd vaak de kritiek geuit dat onthaalouders ook een volwaardig statuut verdienen in plaats van het huidige nep-statuuut.

Het sociaal statuut voor opvanggezinnen heeft weliswaar aan de opvanggezinnen een aantal sociale zekerheidsrechten gegarandeerd. Het sociaal statuut heeft echter niet het aantal aangesloten opvanggezinnen doen stijgen. Ongetwijfeld zijn er andere factoren dan het ontbreken van een statuut, die het succes van het onthaalouderschap bepalen. De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) vroeg in een open brief van 7 juli 2004 aan de Vlaams minister bevoegd voor kinderopvang een grondige bezinning over de toekomst van de gezinsopvang in Vlaanderen.

Bij het zoeken naar een definitief juridisch statuut voor de onthaalouder, dient tot slot even stilgestaan te worden bij de bekommernissen van de ouders van het kind. Voor hen is het uiteindelijk enkel van

² Advies nr. 1.406 van de Nationale Arbeidsraad omtrent het sociaal statuut voor de erkende en gesubsidieerde onthaalouders, zitting van 12 juni 2002.

belang dat ze erop kunnen vertrouwen dat hun kindje in een kwaliteitsvolle omgeving wordt ondergebracht, en dat die omgeving betaalbaar blijft.

BIBLIOGRAFIE

- Koninklijk Besluit van 26 maart 2003 tot uitvoering van artikel 7 §1, derde lid, q, van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, betreffende de onthaalouders, *B.S.* 8 april 2003;
- Koninklijk Besluit van 18 maart 2003 tot aanvulling van het koninklijk besluit van 28 november 1969 tot uitvoering van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders en tot vaststelling van bijzondere bepalingen betreffende de schadeloosstelling van de arbeidsongevallen en de beroepsziekten ten gunste van de onthaalouders, *B.S.* 27 maart 2003;
- Wetsvoorstel van 26 april 2000 tot aanvulling van de reglementering inzake de sociale zekerheid der werknemers houdende invoering van een statuut voor onthaalouders, ingediend door de dames Magda de Meyer en Colette Burgeon, *Parl. St. Kamer* 1999-2000, 50-0596/001;
- Advies nr. 1.406 van de Nationale Arbeidsraad omtrent het sociaal statuut voor de erkende en gesubsidieerde onthaalouders, zitting van 12 juni 2002;
- Wetsvoorstel tot waarborging van de sociale bescherming voor de thuisopvang en tot wijziging van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten en van de wet van 29 juni 1981 houdende de algemene beginselen van de sociale zekerheid voor werknemers, ingediend door mevrouw Marie-Thérèse Coenen en de heer Joos Wauters, *Parl. St. Kamer* 2000-2001, 50-1245/001;
- DESPRETZ, P., "Un statut pour les gardiennes encadrées", *Mouvement communal*, Vol. 2002, n° 10, p. 363 ;
- LOBIJN, A., « Opvanggezinnen : loon naar werk ? », *De Gemeente*, Vol. 2001, nr. 530, p. 36;
- MAINGAIN, B., *Vie familiale et vie professionnelle*, Larcier 1993 Bruxelles, 265 p.